

PHASELIS

Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi
Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies

Issue V (2019)

Uşak Müzesi'nden *Meter Leto* İçin Yeni Bir Adak Steli

A New Votive Stele for Meter Leto from the Museum of Uşak

Şenkal KİLECI

 <https://orcid.org/0000-0002-0281-7407>

The entire contents of this journal, *Phaselis: Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies*, is open to users and it is an 'open access' journal. Users are able to read the full texts, to download, to copy, print and distribute without obtaining the permission of the editor and author(s). However, all references to the articles published in the e-journal *Phaselis* are to indicate through reference the source of the citation from this journal.

Phaselis: Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies is a peer-reviewed journal and the articles which have had their peer reviewing process completed will be published on the web-site (journal.phaselis.org) in the year of the journal's issue (e.g. Issue IV: January-December 2018). At the end of December 2018 the year's issue is completed and Issue V: January-December 2019 will begin.

Responsibility for the articles published in this journal remains with the authors.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Citation Ş. Kileci, "Uşak Müzesi'nden *Meter Leto* İçin Yeni Bir Adak Steli ". *Phaselis* V (2019) 149-155. <http://dx.doi.org/10.18367/Pha.19008>

Received Date: 24.12.2018 | Acceptance Date: 04.03.2019
Online Publication Date: 27.05.2019

Editing Phaselis Research Project
www.phaselis.org

Uşak Müzesi'nden *Meter Leto* İçin Yeni Bir Adak Steli

A New Votive Stele for Meter Leto from the Museum of Uşak

Şenkal KİLECI *

Öz: Bu çalışmada Uşak Müzesi'nden Meter Leto için yeni bir adak steli tanıtılmaktadır. Stel üzerindeki yazıtta Tanrıça “Meter” *epithet*’iyle adlandırılmış ve “Tykhes” adında bir kadının stel üzerindeki el kabartmasından anlaşıldığı üzere sol elindeki rahatsızlığın iyileşmesine yardımcı olmuştur. Leto’nun bu stelde de belgelenen sağaltıcı kimliği Homeros’tan itibaren vurgulanmıştır. Nitekim Leto Artemis ile birlikte Diomedes tarafından yaralanan Aineas’ın şifa bulmasını sağlamıştır. Meter *epitheton*’uyla birlikte Leto’nun sağaltıcı kimliğini Lydia ve Phrygia bölgesinde ele geçen stellerde görmek mümkündür.

Anahtar sözcükler: Uşak Müzesi, *Meter Leto*, Adak Yazıtı, *ex-voto*, Sağaltma, -ήç Bitimli Kadın İsimleri

Abstract: This study introduces a new votive inscription from the Museum of Uşak. The votive stele is dedicated to Leto, mother of Apollo and Artemis according to Greek mythology. The inscription, together with its relief, shows that the Goddess Leto has a healing power, and also named as “Meter”. The therapeutic feature of Leto recorded with this stele is emphasized starting with Homeros. In fact, Leto together with Artemis cured Aeneas wounded by Diomedes. It is possible to find this kind of steles in Lydia and Phrygia which was dedicated to Leto with the *epithet* of Meter. The inscription reads as follows: “Tyches, (made) a vow to Meter Leto (and fulfilled it)”.

Keywords: The Museum of Uşak, *Meter Leto*, Votive Inscription, *ex-voto*, Healing Power, Female Names with the suffix -ήç

Lydia ile Phrygia bölgelerinden gelen eserlerin buluşma noktalarından biri olan Uşak Müzesi’ndeki yazıtlı eserler 1983-1991 yılları arasında Prof. Dr. Ender Varinlioğlu tarafından yayına hazırlanmıştır¹. Varinlioğlu’nun son çalışması ise Uşak Müzesi’nde bulunan eserlerin tanıtıldığı ve bilimsel açıdan incelendiği *The Inscriptions in the Museum of Uşak* adlı eserdir². Bu makalede sunulan yazıt, Uşak Müzesi’nin yeni binasına taşınması sonrasında gerçekleştirilen bir dizi tarama sonucunda, Varinoğlu’nun çalışmalarında yer almadığı anlaşılan ve halihazırda teşhirde bulunan bir adak stelidir³. Söz konusu stel, 1991 yılının temmuz ayında Uşak ili Sivaslı ilçesine bağlı Erice köyünden müsadere yoluyla müzeye getirilmiştir. Temel olarak dikdörtgen şeklinde kesilen sarımtırak renkli mermerden işlenmiş stelin alt ve üst kısımları sağ ve sol yanlardan dışa doğru çıkıntı yapacak şekilde profilendirilmiştir. Üst kısımda üçgen bir alınlık ve alınlığın sağ ile sol yanlarında da birer akroter çıkıntısı yer almaktadır. *Tympanon*’da ise bir adet *phiale* kabartması

* PhD., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları ABD, Antalya. senkalkileci@gmail.com | <https://orcid.org/0000-0002-0281-7407>

¹ Varinlioğlu 1983; 1985; 1989a; 1989b; 1990; 1991; [baskıda]; Hermann – Varinlioğlu 1984.

² Uşak Müzesi’ndeki yazıtların söz konusu eserden taranması ve kontrolündeki yardımları ile katkılarından ötürü Prof. Dr. N. Eda Akyürek Şahin’e teşekkür ederim.

³ Söz konusu bu makale Uşak Müze Müdürlüğü’nün 25.06.2018 tarihli ve E.532375 sayılı yazısı ve izniyle hazırlanmıştır.

bulunmaktadır. Sağ yandaki akroter çıkıntısı yaklaşık olarak ortasından, alınlıkta tepe kısmından kırılmış olup bu parçalar kayıptır. Alınlığın ve stelin alt kısımlarında, iki kelime alınlığın altında, iki kelime alt profilde olmak üzere, toplamda iki satırlık ve dört kelimelik bir yazıt bulunmaktadır. Yazıt taşıyıcısının gövdesinde ise stelin ortasına yerleştirilmiş, parmakları açık ve yukarıya bakacak şekilde betimlenmiş sol el kabartması bulunmaktadır.

Bulutnu Yeri: Uşak ili Sivaslı ilçesi Erice Köyü.

Env. No.: 2.1.91

Ölçüler: Yükl.: 0.31 m; Gen.: 0.172 m (gövde);

Der.: 0.045 m; Harf Yükl.: yak. 0.015-0.018 m.

Tarih: MS II-III. yüzyıl

Çeviri:

Τυχῆς Μητρί
2 Λητῶ εὐχὴν
Tykhes, Meter Leto için
adağını (sundu).

Str. 1: Τυχῆς adına, daha önce Phrygia'da Yukarı Tembris Vadisi'nde⁴; Lydia'da ise Lyendos⁵ ve Temenothyrai⁶'da bulunan mezar taşlarında kadın adı olarak rastlanmıştır. İsmi dativ formu ise Τυχῆτι şeklinde Roma'da belgelenmiştir⁷. Batı Anadolu'da ve özellikle Roma İmparatorluk Dönemi'nde -η yerine -ής bitimli kadın adlarına oldukça sık rastlanmaktadır⁸: Ἀντιγονής, Ἀπῆς, Ἀταλάντης, Ἐλατής (dat. Ἐλατῆδι), Ζωσιμής (dat. Ζωσιμῆδι), Κυριακής, Μαρκιανής, Στρατονεϊκής (dat. Στρατονεϊκῆδι), Συντυχῆς, Τατιανής. Τυχῆς *theophorik* ismi de buna güzel bir örnektir⁹.

Str. 1-2: Λητοῖ yerine Λητῶ kullanımı için krş. aş. dn. 22. *Dativus casus*'ta verilen ve adağını (εὐχὴν) sunulduğu tanrıça Leto yazıtta Μητῆρ (Meter) *epitheton*'unu taşımaktadır¹⁰. Yazıt taşıyıcısının üzerinde barındırdığı el kabartması ve yazıtta geçen εὐχὴν ifadesinden anlaşıldığı üzere söz konusu yazıt bir *ex-voto*¹¹ özelliği taşımaktadır. Kabartmadan anlaşıldığına göre, Tykhes adındaki adak sahibi kadın sol elinden rahatsızlanmış ve elinin iyileşmesi için Leto'ya dua edip adakta bulunmuştur. İyileşmesini takiben Tykhes, adağını tanrıçaya söz konusu stel ile sunmuştur.

Leto, Hellen mitolojisinden bilindiği üzere, Phoibe ile Koios'un kızı ve Apollon ile Artemis'in de annesidir. Tanrıçaya ilişkin en eski anlatı Homeros'un *Ilias* (XXIV. 600-617) destanında yer al-

⁴ SEG 53, 1536 str. b 3-4: Τυ|χῆς ἐνάτηρ.

⁵ TAM V/1 11 str. 1-2: Τρυφώσης καὶ Τυχ|ῆς ἡ γυνὴ αὐτοῦ.

⁶ CIG 3865o str. Τυχῆς Ἑρμογῆ ἀνδρὶ μνήμ[ης χάριν καὶ ἐ]αυτῇ; Varinlioğlu [baskıda], 158-159 no. 210.

⁷ IGUR II 942: Σόλων | Διδύμου | Τυχῆτι | ἐποίησε | μνήμης | χάριν.

⁸ Robert 1963, 215; krş. BE 1959, 411.

⁹ Krş. Robert 1960, 291 dn. 4; 378 dn. 4; 393 dn. 2.

¹⁰ Burada "anne" ya da "ana tanrıça" şeklinde çevrilebilecek olan μητῆρ, pek çok tanrıçanın sahip olduğu bir adlandırmadır. Söz konusu bu isimlendirme çoğu zaman Phrygia dilinden türeyen Kybele ile anılmakta olup bu ayrı bir çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Detaylı bilgi için bk. Vermaseren 1987; Roller 1999, 108; Albayrak 2008, 119; Karahan 2018. *Meter Leto* için ayrıca bk. Ramsay 1895, 89. Ayrıca Anadolu'da bir tanrıça olan Eleuthera'nın Leto ile özdeşleştirilmesi konusu için bk. Gökalp-Özdil 2016, 254.

¹¹ *Ex-voto* için ayrıca bk. McLean 2005, 246 vdd.

maktadır¹². Buna göre, altısı kız altısı erkek toplamda on iki çocuğu¹³ bulunan ölümlü Niobe, kendini tanrıçaya eş tutar hatta daha da övünerek kendi doğurganlığını tanrıçayla kıyaslar. Bu *hybris*'in cezası olarak Leto, Niobe'nin çocuklarını Apollon ve Artemis'e katlettirip kanlar içinde, ta ki tanrılar onları gömene kadar, yerde bırakır. Bu yaşanan trajik olayın ardından babası Tantalos'un yanına, Sipylus Dağı'na (= Sipil Dağı) giden Niobe, Zeus'a dua eder ve döktüğü gözyaşlarıyla birlikte orada gece gündüz ağlayan bir kayaya dönüşür. Pausanias'ın (II. 21. 9-10; V. 16. 4) anlatısına göre, kızlardan Meliboia, erkeklerden de Amyklas Leto'ya ettikleri duanın kabul görmesiyle kurtulmuş ya da kurtarılmışlardır. Hatta Leto için Argos'ta bir tapınak inşa etmişlerdir.

Homeros'un anlatısındaki antagonistik olayda adı geçen tanrıça Leto, Hesiodos (*Theog.* 407) tarafından daima kibar (μείλιχον αἰεῖ), doğuştan yumuşak kalpli (μείλιχον ἐξ ἀρχῆς) ve hem insanlara hem de ölümsüz tanrılara karşı iyi niyetli (ἥπιον ἀνθρώποισι καὶ ἀθανάτοισι θεοῖσιν) olarak tanımlanmıştır. Tanrıça Leto'ya ilişkin Homeros'un (II. V. 431-448) bahsettiği bir diğer anlatı ise, burada sunulan yazıtla da ilişkilendirilebilecek olan, onun sağaltıcı niteliğidir. Destana göre, Apollon, Tydeus oğlu Diomedes'in saldırarak yaraladığı Aineas'ı alıp tapınağına götürür; söz konusu tapınakta Aineas, Artemis ile Leto tarafından iyileştirilip sağlığına kavuşturulur.

Meter Leto ile ilişkili yazıtlara, sayıca fazla olmasalar da, Lydia ve Phrygia bölgelerinde rastlanmaktadır: Philadelphia'lı Tyrannos'un Geç Hellenistik/Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen stel adağı¹⁴; MS 36-45 yılları arasına tarihlenen, Dimoi ve Kerbioi sakinlerinin tanrıça heykeli adağı¹⁵; MS 139/40 yılına tarihlenen Meltine'nin adağı¹⁶; MS 161 yılına tarihlenen ve *Neoi Philanpeloi* (= Genç Asma-severler Derneği)'nin adağı¹⁷; Aurelius Attalos'un büyük bir hastalıktan kurtulması nedeniyle diktirdiği ve üzerinde bir bacak kabartmasının bulunduğu stel¹⁸ (Fig. 1); Aphias'ın tanrıçaya teşekkürünü ilettiği stel¹⁹; adı bilinmeyen bir kişinin rüyasında aldığı bir orakl vesilesiyle kutsal senato için yaptırdığı Meter Leto heykel adağı²⁰ söz konusu iki bölgede bu tanrıçaya ilişkin tapınımın²¹ birer örneği olup, onun sağaltıcı bir özellik taşıdığının da kanıtlarını barındırmaktadır. Yine aynı bölgede ele geçmiş başka bir yazıttan Leto'ya adı ya da "*meter*" *epitheton*'u olmadan doğrudan tanrıça (θεά) olarak hitap edildiği de anlaşılmaktadır: Lydia ve Phrygia sınırında, bugün Denizli ilinin Güney ilçesi içerisinde yer alan Sala antik kentinden ele geçen bir yazıtta Asklepiades oğlu Sala'lı Priscillus'un, yazıt taşıyıcısında el ve bacak betiminden de anlaşıldığı üzere iyileştikten sonra, tanrıçaya yaptığı adağı yerine getirdiği görülmektedir²² (Fig. 2).

¹² Ayrıca bk. Ps.-Apollod. *Bib.* III. 5. 6; Diod. Sic. IV. 74. 3; Ps.-Hyg. *Fab.* 9; Ovid. *Met.* VI. 149 vdd.; Nonnus *Dion.* 48. 395 vdd. Leto'nun Lykia'ya gelişi için bk. Bryce 1983 ve Ksanthos (=Eşen) Nehri ile ilişkisi için bk. Tüner-Önen 2017, 353.

¹³ Çocukların sayısı ve isimleri için ayrıca bk. Ps.-Apollod. III. 5. 6.

¹⁴ SEG XXIX 1154; de Hoz 1999, 240 no. 40. 24: Μητρί Λητῶ Τύραννος | Διοφάντου Φιλαδελφεύς | ἀνέθηκεν εὐχὴν.

¹⁵ TAM V/1 489; de Hoz 1999, 156 no. 5.6: [ἐτο]υς ρ' καὶ κ' καὶ | [. ', μη(νὸς)] Ξανδικοῦ ζ'. οἱ | [ἐ]ν Διμοῖς [καὶ Κερ] | [βιοῖς] κάτοικοι | Μητέρα Λητῶ | ἀνέστησαν | κατ' ἐπιταγὴν | τοῦ Ἀπόλλωνος. | ἐπὶ Λ.....ου Φιλολ[ό] | [γ(?)]ουτερίου |ονόμου.

¹⁶ MAMA IV 314: ἔτους σκδ'. | Μελτίνη Μενε|κλέους Μητρί | Λητῶ εὐχὴν.

¹⁷ TAM V/3 1556: ἀγαθὴ τύχη | ἔτους ρφβ, μη(νὸς) Περιτίου δ' | νέοι φιλάγνελαι ὑπὲρ | τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας | Μητρί Λητῶ εὐχὴν | ἀνέθ[η]καν.

¹⁸ MAMA XI 70; de Hoz 1999, 240 no. 40. 26; Varinlioğlu [baskıda], 49 no. 53: Αὐρ. Ἀτταλος ἐν μεγάλῃς | νόσου σωθεὶς εὐχαριστῶ Μητρί Λητῶ καὶ | Νεμέσει προκα|θημέναις καὶ ἰ|εραῖς Νύνφαις.

¹⁹ bk. Ramsay 1883, 384 no. 7 karş. Buckler 1914/1915, 172 nr. 2; Ritti *et al.* 2000, 12, no. D18.

²⁰ Varinlioğlu [baskıda], 51 no. 56: Εἰερᾷ Συγκλήτῳ | Μητρί Λητῶ θεμισ|τεουσῆς διὰ νυκ|τός.

²¹ Λητῶ için ayrıca bk. SEG XLI 1193; Malay 1994, nr. 85; Δυνατῆ θεῶ Λητῶ için bk. TAM V/1 250.

²² Varinlioğlu [baskıda], 52 no. 57: Πρισκυλλὸς Ἀσκληπιάδου | Σαληνος θεᾷ εὐχέν.

Fig. 1. Aurelius Attalos'un adak steli, Uşak Müzesi

Fig. 2. Sala'lı Priscillus'un adak steli, Uşak Müzesi

Leto tek başına tapınım görmek yerine oğlu Apollon ve kızı Artemis ile birlikte veya en az biriyle tapınım görmektedir²³. Ramsay (1898, 218) tanrıçanın böylesi bir tapınım görmesinin Phrygia'daki Apollon Lairbenos Tapınağı ile bağlantılı olabileceğini öne sürmektedir. Nitekim, Hierapolis (= Pamukkale) kentinin kuzeyinde Menderes Irmağı kenarındaki Apollon Lairbenos tapınağından ele geçen bir yazıtta Μητρὶ Λητοῦ καὶ Ἡλίῳ Ἀπόλλωνι Λυερμηνῶ (= Meter Leto ve Helios Apollon Lyermenos için) bir stoa inşası yapıldığı (...τὴν στοὰν ... ἐποίησε) anlaşılmaktadır²⁴. Yine aynı tapınaktan ele geçen başka bir yazıtta ise Meter Leto'ya adakta bulunulup teşekkür edildiği kaydedilmiştir. Yazıttan öğrenildiğine göre, kalçasından cezalandırılan Aphias söz konusu tanrıça tarafından iyileştirilmiştir. Bu yazıtta²⁵ karşılaşılan “...imkansız mümkün kıldığı için Meter Leto'ya teşekkür ederim” (...εὐχαριστῶ Μητρὶ | Λητῶ ὅτι ἐξ ἀδυνά|των δυνατὰ πυνεῖ...) ifadesinden Aphias'ın tanrıça tarafından, Apollon'un yardımı ve etkisi olmadan, iyileştirildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu yazıtta dikkat çeken bir diğer durum ise Aphias'ın kalçasından cezalandırılmış olmasıdır. Bu durumu son derece ilginç bulan Chaniotis (1992, 329), bölgedeki yazıtlar üzerine yaptığı çalışmasında ceza veren ile koruyan tanrıçaların aynı ve çoğunlukla da bereket ve doğum ile ilişkili olduklarını belirtmiştir.

Hierapolis sikkelerinde ise, Leto ve Apollon adına festivaller düzenlendiğine işaret eden *Leto-eia* ve *Pythia* lejantlarına rastlanmıştır²⁶. Bu durum Apollon ve Leto kültlerinin Phrygia içerisinde hâkim olduğunun başka bir kanıtı niteliğindedir.

Sonuç olarak Hesiodos tarafından insanlara ve tanrılara karşı iyi kalpli olarak nitelendirilen Leto'nun, Sipil Dağı etrafında geçtiği belirtilen *mythos*'a istinaden, Niobe'nin işlediği *hybris*'in ve buna karşılık çektiği cezanın da bir sonucu olarak, tapınımın bilhassa “Meter” (= anne/ana tanrıça) *epitheton*'uyla gerçekleştirildiği öne sürülebilir. Zira Niobe'nin bu *hybris*'i doğurganlık üzerinden işlemesi Leto'nun anneliğine karşı yapılmış bir saldırdır. Aynı zamanda Leto'nun, Niobe'nin çocuklarının öldürülmesi için Apollon ve Artemis'i görevlendirmesi onun bir ana tanrıça olarak intikamcı yönünü ve bir anne olarak anne-evlat ilişkisini, özellikle de evlatların anneyi koruma güdülerini ön plana çıkarmaktadır. Pausanias'ın anlatısında bahsedilen Meliboia

²³ West 1990, 114; 1995, 97.

²⁴ Ramsay 1883, 383 no. 5; 1887, 349; Bousquet – Gauthier 1994.

²⁵ SEG VI 248: ν' ἔτος(?) | Ἀφιάς Θεοδότου | εὐχαριστῶ Μητρὶ | Λητῶ, ὅτι ἐξ ἀδυνά|των δυνατὰ πυνεῖ, | κὲ κολαθῖσα ἰς τὸν γλουθρό|ν(?) Μητρὶ Λητῶ εὐχὴν.

²⁶ Taşlıkioğlu 1963, 157.

ve Amyklas'ın tanrıçaya ettikleri dua sebebiyle kurtuluşları da onun yumuşak kalpliliği ile insanlara ve tanrılara karşı iyi kalpli olan tavırlarının bir neticesi olabilir.

Lydia ve Phrygia bölgelerindeki epigrafik çalışmalardan elde edilen bilgiler doğrultusunda, Homeros'un da destanında bahsettiği gibi, tanrıçaya sağaltıcı bir nitelik yüklendiği aşikardır. Bir tanrı veya tanrıçaya bu niteliğin yüklenmesi, inanç vasıtasıyla iyileşebilmeye işaret ettiği gibi, diğer epigrafik materyaller göz önünde bulundurulduğunda, medikal yolla çözülemediğine inanılan bazı rahatsızlıkların tanrı(ça)lardan bir ceza olarak gönderildiğine ve tedavilerinin de yine aynı tanrı(ça)lar tarafından verildiğine işaret edebilir.

BİBLİYOGRAFYA

Antik Kaynaklar

- Diod. Sic. (= Diodorus Siculus, *Bibliothekes Historikes*) Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Library of History of Diodorus Siculus*. Trans.: C. H. Oldfather. Cambridge, London 1947. (The Loeb Classical Library).
- Hesiod. *Theog.* (= Hesiodos, *Theogonia*) Kullanılan Metin ve Çeviri: Hesiodos, *Theogonia & İşler ve Günler*. Trans.: A. Erhat – S. Eyüboğlu. İstanbul 2016. (Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi).
- Hom. *Il.* (= Homeros, *Iliada*) Kullanılan Metin ve Çeviri: *İlyada*. Trans.: A. Erhat – A. Kadir. İstanbul 2009. (Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Ilias*. Ed. T. W. Allen, *Homeri Ilias*, vols. II-III. Oxford 1931.
- Nonnus *Dion.* (= Nonnus, *Dionysiaca*) Kullanılan Metin: Nonnus of Panopolis, *Dionysiaca*. 3 vols. Ed. W. H. D. Rouse. Cambridge-London 1940-1942.
- Ovid. *Met.* (= Ovidius, *Metamorphoses*) Kullanılan Metin ve Çeviri: Ovid, *Metamorphoses*. Trans.: F. J. Miller, vol. I. London 1951. (The Loeb Classical Library). Ovid, *Metamorphoses*, vol. II. Trans.: F. J. Miller, London, New York 1916. (The Loeb Classical Library).
- Paus. (= Pausanias, *Periegesis tes Hellados*) Kullanılan Metin ve Çeviri: Pausanias, *Description of Greece with an English Translation* by W. H. S. Jones, Litt. D., and H. A. Ormerod, M. A., in 4 volumes. Cambridge 1918.
- Ps.-Apollod. *Bib.* (Pseudo-Apollodorus, *Bibliothēke*) Kullanılan Metin ve Çeviri: Apollodorus, *The Library*. Trans.: S. J. G. Frazer. 2 vols. Cambridge, London 1921.
- Ps.-Hyg. *Fab.* (= Pseudo Hyginus, *Fabulae*) Kullanılan Metin ve Çeviri: The Myths of Hyginus, Trans.: M. Grant. Lawrence 1960. Kaynak: <<http://www.theoi.com/Text/HyginusFabulae1.html>>.

Modern Literatür

- ABSA *The Annual of the British School at Athens.*
- AJA *The American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts.*
- Albayrak 2008 Y. Albayrak, *Anadolu'da Artemis Kültü*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara 2008.
- BE *Bulletin épigraphique (Paris).*
- Bousquet – Gauthier 1994 J. Bousquet – P. Gauthier, "Inscriptions du Létôon de Xanthos". *REG* 107/511-513 (1994) 319. 361. Source: <<https://www.jstor.org/stable/44265337>>.
- Bryce 1983 T. Bryce, "The Arrival of the Goddess Leto in Lycia." *Historia* 32 (1983) 1-13. Kaynak: <<https://www.jstor.org/stable/pdf/4435828.pdf>>.

- Buckler 1914/1915 W. H. Buckler, "Some Lydian Propitiatory Inscriptions". *ABSA* 1 (1914/1915) 169-183. Kaynak: <<https://www.jstor.org/stable/30102764>>.
- Chaniotis 1992 A. Chaniotis, "Illness and Cures in the Greek Propitiatory Inscriptions and Dedications of Lydia and Phrygia". Eds. H. F. J. Horstmanshoff, P. J. van der Eijk – P. H. Schrijvers, *Ancient Medicine in its Socio-Cultural Context. Papers Read at the Congress Held at Leiden University, 13-15 1992*. Vol. II. Amsterdam (1995) 323-344.
- CIG *Corpus Inscriptionum Graecarum I-IV. Berlin 1828-1877.*
- de Hoz 1999 M. P. de Hoz, *Die lydischen Kulte im Liehte der griechischen Inschriften*. Bonn 1999.
- EA *Epigraphica Anatolica* (Bonn).
- Gökalp-Özdil 2016 N. Gökalp-Özdil, "Antalya Müzesi'nden Yeni Adak Yazıtları". *Phaselis* II (2016) 245-258. DOI: 10.18367/Pha.16017
- Hermann – Varinlioğlu 1984 P. Hermann – E. Varinlioğlu, "Theoi Pereudenoi. Eine Gruppe von Weihungen und Sühninschriften aus der Katakekaumene". *EA* 3 (1984) 1-18.
- IGUR *L. Moretti, Inscriptiones graecae urbis Romae I-IV. Roma 1968-1990.*
- JHS *The Journal of Hellenic Studies.*
- Karahan 2018 G. Karahan, *Bithynia Bölgesi'nde Kybele Kültü*. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kocaeli 2018.
- LGPN VA T. Corsten (ed.), *A Lexicon of Greek Personal Names, Volume VA: Coastal Asia Minor: Pontos to Ionia*. Oxford 2010.
- Malay 1994 H. Malay, *Greek and Latin Inscriptions in the Manisa Museum*. «Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Denkschriften». DAW 237. «Ergänzungsbände zu den Tituli Asiae Minoris». 19. Vienna 1994.
- MAMA IV W. H. Buckler, W. M. Calder – W. K. Chambers Guthrie. *Monuments and Documents from Eastern Asia and Western Galatia*. «*Monumenta Asiae Minoris Antiqua*». MAMA IV. Manchester 1933.
- MAMA XI *Monumenta Asiae Minoris Antiqua*. MAMA XI. Source: <<http://mama.csad.ox.ac.uk/index.html>>.
- McLean 2005 B. H. McLean, *An Introduction to Greek Epigraphy of the Hellenistic and Roman Periods from Alexander the Great down to the Reign of Constantine (323 B.C. – A.D. 337)*. Michigan 2005.
- Ramsay 1883 W. M. Ramsay, "The Cities and Bishoprics of Phrygia". *JHS* 4 (1883) 370-436. Kaynak: <<https://www.jstor.org/stable/623380>>.
- Ramsay 1887 W. M. Ramsay, "Antiquities of Southern Phrygia and the Border Lands (I)". *AJA* 3/3-4 (1887) 344-368. Kaynak: <<https://www.jstor.org/stable/496240>>.
- Ramsay 1895 W. M. Ramsay, *The Cities and Bishoprics of Phrygia*. Oxford 1895.
- REG *Revue des Études Grecques*.
- Ritti et al. 2000 T. Ritti, C. Şimşek – H. Yıldız, "Dediche e καταγραφαι dal santuario frigio di Apollo Lairbenos". *EA* 32 (2000) 1-88.
- Robert 1960 L. Robert, *Hellenica XI-XII*. Paris 1960.
- Robert 1963 L. Robert, *Noms indigènes dans l'Asie Mineure gréco-romaine*. Paris 1963.
- Roller 1999 L. Roller, *In Search of God the Mother. The Cult of Anatolian Cybele*. Berkeley 1999.
- SEG *Supplementum Epigraphicum Graecum*. Vols. 1-11. Ed. Jacob E. Hondius, Leiden 1923-1954. Vols. 12-25. Ed. Arthur G. Woodhead. Leiden 1955-1971. Vols. 26-41. Eds. Henry W. Pleket and Ronald S. Stroud. Amsterdam 1979-1994. Vols. 42-44. Eds. Henry W. Pleket, Ronald S. Stroud and Johan H. M. Strubbe. Amsterdam 1995-1997. Vols. 45-49. Eds. Henry W. Pleket,

- Ronald S. Stroud, Angelos Chaniotis and Johan H. M. Strubbe. Amsterdam 1998-2002. Vols. 50-. Eds. Angelos Chaniotis, Ronald S. Stroud and Johan H. M. Strubbe. Amsterdam 2003-.
- TAM V/1 *Tituli Asiae Minoris, V. Tituli Lydiae linguis Graeca et Latina conscripti*. Ed. Peter Herrmann. 2 vols. Vienna 1981 and 1989. Vol. 1, nos. 1-825, *Regio septentrionalis, ad orientem vergens*.
- TAM V/3 *Tituli Asiae Minoris, V. Tituli Lydiae linguis Graeca et Latina conscripti*. Ed. Georg Petzl. Vienna 2007. Vol. 3, nos. 1415-1953, *Philadelpheia et Ager Philadelphenus*.
- Taşlıklioğlu 1963 Z. Taşlıklioğlu, *Anadolu'da Apollon Kült'ü İle İlgili Kaynaklar*. İstanbul 1963.
- Tüner-Önen 2017 N. Tüner-Önen, "Yeni Yazıtlar Işığında Ata Yadigarı (Patroos) Tanrı Ksanthos Kültü". *MJH* VII/2 (2017) 347-357.
- Varinlioğlu [baskıda] E. Varinlioğlu, *The Inscriptions in the Museum of Uşak*. [baskıda].
- Varinlioğlu 1983 E. Varinlioğlu, "Zeus Orkamaneites and the Expiatory Inscriptions". *EA* 1 (1983) 75-87.
- Varinlioğlu 1985 E. Varinlioğlu, "Eine neue altphrygische Ischrift aus Tyana". *EA* 5 (1985) 8-11.
- Varinlioğlu 1989a E. Varinlioğlu, "Die Inschriften aus dem Museum von Uşak". *EA* 13 (1989) 17-36.
- Varinlioğlu 1989b E. Varinlioğlu, "Eine Gruppe von Sühninschriften aus dem Museum von Uşak". *EA* 13 (1989) 37-50.
- Varinlioğlu 1990 E. Varinlioğlu, "Die Inschriften aus dem Museum von Uşak (Forts. Von EA 13, 1988, 17-36)". *EA* 15 (1990) 73-105.
- Varinlioğlu 1991 E. Varinlioğlu, "Vier Inschriften aus Lydien". *EA* 18 (1991) 91-95.
- Vermaseren 1987 M. J. Vermaseren, *Corpus Cultus Cybelae Attidisque (CCCA)*. Vol. I. *Asia Minor*. New York 1987.
- West 1990 D. R. West, *Some Cults of Greek Goddesses and Female Daemons of Oriental Origin: Especially in Relation to the Mythology of Goddesses and Daemons in the Semitic World*. PhD Dissertation. Glasgow 1990.
- West 1995 D. R. West, *Some Cults of Greek Goddesses and Female Daemons of Oriental Origin*. Neukirchen-Vluyn 1995.